

Öz

Mehmet Fatih GÜLOğLU*

Yüz fenomenolojik açıdan insanın dünyaya açıklığının en önemli aracıdır. Levinas'ın felsefesinde yüz Öteki'nin Ben'e yönelik talepleri, Ben'i sorumluluk altına alma aracı olarak ortaya çıkar. Yüz, Levinas'ın felsefi düşüncesinde etiğin başlangıç noktası olup toplumsal örgütlenmenin, ilişki kurmanın ortaya çıktığı ilk zemin olarak ifade bulur. Birinin yüzü Ben'i zorunlu olarak ahlaki eylemde bulunmaya çağırır. Levinas, toplumsal ilişkilerin ahlaki bir zeminde ortaya çıkmasının ancak ve ancak yüzleşmeye dayalı olduğuna dikkatimizi çeker. Kendisi tümüyle çıplak olan yüz, tam da bu derinliği nedeniyle zorunlu olarak bizi sorumlu kılar. Medya aracılığıyla yüzü herkes tarafından görölen birinin yapmış olduğu çağrı bu teorik çerçevede bu çalışmada ele alınmaya çalışılmıştır. Başka bir deyişle, sır olarak saklanmış bazı problemleri gün 'yüz'üne çıkarmaya çalışan Müge Anlı'nın Tatlı Sert programında, 'Anlı'nın yüzünün nasıl olur da bizleri sorumluluk almaktan bertaraf ettiği' sorusunu tartışmaya açılmıştır. Transandantal fenomenolojik yöntemle bağlı olarak, rastgele seçilmiş iki adet resim ve bu resimlerin yönelsel bilinçteki karşılığı bu çalışmada dile getirilmiştir. Çalışmada Anlı'nın yüzünün 'görölmez' olduğu dile getirilerek, yapmış olduğu işin bir 'yüzleşme'den öte 'söylenmiş olan'ı ürettiği için bizi sorumlu kılmaktan uzaklaştırdığı iddia edilmiştir. Sonuç olarak Anlı'nın yüzünün etik dışı bir anlam taşıdığı ve ahlaki yozlaşmaya çanak tuttuğu dile getirilmiştir.

*Doç. Dr.,
Kilis 7 Aralık Üniversitesi,
Sosyoloji Bölümü,
E-mail:mfuguloglu@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-9136-4683

Anahtar Kelimeler: Emmanuel Levinas, Müge Anlı, Sorumluluk, Yüz

Geliş Tarihi: 20.11.2022
Kabul Tarihi: 08. 05. 2023

Güloğlu, M. F. (2023). Yüzün fenomenolojisi ve etik: Müge Anlı örneği. *Medya ve Kùltür*. 3(1),2-22

Abstract

Mehmet Fatih GÜLOĞLU*

The face is phenomenologically the most important mediator of human openness to the world. In Levinas's philosophy, the face emerges as the Other's demands from the Self, as a means of taking the Self under responsibility. Thus, the face is the starting point of ethics in Levinas's philosophical thought, and it finds expression as the first ground on which social organization and establishing relationships emerge. In this context, someone's face necessarily calls Me to moral action. In this context, Levinas draws our attention to the fact that the emergence of social relations on a moral ground can only be based on confrontation. The face, which is completely naked, necessarily makes us responsible precisely because of this depth. In this study, the call made by someone whose face is seen by everyone through the media has been tried to be dealt with in this theoretical framework. In other words, in Müge Anlı's program Tatlı Sert, which is trying to bring some problems that have been kept secret to the surface, the question of "How does Anlı's face prevent us from taking responsibility" was opened for discussion. Depending on the transcendental phenomenological method, two randomly selected pictures and their counterparts in the orientational consciousness are discussed in this study. The main claim in the study is that Anlı's face is 'invisible' and that her work does not produce a 'confrontation' but rather a 'said thing' and thus distances us from being responsible. As a result, it is stated that Anlı's face carries an unethical meaning and paves the way for moral corruption.

*Assoc Prof. Dr.,
Kilis 7 Aralık University,
Department of Sociology,
E-mail:mfuguloglu@gmail.com,
ORCID: 0000-0001-9136-4683

Keywords: Emmanuel Levinas, Müge Anlı, Responsibility, Face

Received: 20. 11. 2022
Accepted: 08. 05. 2023

1- Giriş

Lidya krallığında, bir gün Gyges adlı bir çoban bir mağarada herhangi bir insana ait olamayacak kadar büyük bir lahit bulur. Lahiti açtığında içindeki ölünün parmağında bir yüzük olduğunu fark eder ve hemen alıp parmağına takar. Mağaradan çıkıp arkadaşlarının yanına döndüğünde yüzük sayesinde görünmez olduğunu fark eder. Gyges görünmezliğini kullanarak kraliçeyi kandırıp kralı öldürür ve kraliçe ile evlenerek Lidya kralı olur. Gyges'in hikâyesi eğer iyi saklanırsak -kimse bizi göremez ise- hesap vermekten kurtulabileceğimizi ve de her türlü eylemi rahatlıkla yerine getirebileceğimizi ima eder. Yaşadığımız dünyada yüzümüzü eğer iyi saklarsak hepimiz görünmez olabiliriz. Bu konu üzerine çalışmış Emmanuel Levinas'ın düşüncesinde yüz görülmez olandır. Bu görülemezlik bizleri kötülöklere sevk edebilir mi? Bu soruya karşı Levinas'ın cevabı sorumluluk yüklendiğimiz takdirde böyle bir şeyin olmayacağıdır. Ancak sorumluluk üzerimize yüklemiyorsa bir yüz, o zaman Gyges'in hikâyesi hepimizin dönüşebileceği bir karakter olarak yanı başımızda durmaktadır. Bu paradoksal durum bu çalışmada Müge Anlı'nın yüzü üzerinden tartışmaya açılmıştır. Başka bir deyişle "Anlı'nın yüzü -bu çalışmada iki resmi kullanılmıştır- bizleri kötülöklere karşı sorumluluğa mı çağırıyor? Yoksa Anlı'nın yüzü, kahramanlık sergileyerek bizlerin sorumluluktan kaçınmasına ve kötülük yapan herhangi birinin hesap sorulamaz olmasına mı yol açıyor?" sorusu bu çalışmanın arka planını oluşturmaktadır.

Levinas'ın yüz üzerine düşüncelerinden hareketle bu çalışma tasarlanmıştır. Yüz, Levinas için Başkası'nın merkeze alındığı bir etiğin başlangıç noktasıdır ve Ben'e sorumluluk yükler. "Öteki insanın ağırlığına maruz kalan Ben, sorumluluk tarafından biricikliğe davet edilir (Levinas, 2020, s. 178). Yüz, Levinas için bilincin kendi sınırlarından taşmasını sağlar. Bu taşma bilinci aşan bir niteliğe sahiptir. Bu sayede Ben, yüzün kendisine yüklediği sorumluluğun farkına varır ve onu taşımaya istekli hâle gelir. Böyle bir isteklilik ancak başkasının yüzünün bilinmesi yani bir yüzleşme ile mümkündür. Dolayısıyla Başkası Ben'e emanet edilir, Ben'de başkası emin kılınır. Bu bağlamda Levinas için, Öteki'nin yüzü bizi sorumlu kılmaktadır. İnsan-oluş bir yüz sahibi olma ile anlaşılmalıdır. Bu nedenle de makalede, toplumsal ilişkinin ahlaki niteliğine dikkat çekilerek bir ahlak sosyolojisinin imkanı tartışmaya açılmıştır.

Müge Anlı ile Tatlı Sert programı uzun yıllardır televizyon ekranlarında kendisine yer bulmakta ve yoğun bir izleyici kitlesine hitap etmektedir. Bunun yanı sıra Anlı'nın güvenilir bir kişi olarak bilinmesi de programının niteliğini artırmakta ve böylece reyting sorunu yaşamamaktadır. Programda ahlaki olarak zayıf, kötü olaylar ortaya konulup bunlara çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Programında Anlı, oldukça etkileyici bir şekilde bazı adi olayları çözerek toplumsal adalete katkı sunduğu, suçluları adalete teslim ettiği görülmektedir. Ancak Gyges'in hikâyesi göz önüne alındığında 'Gerçekte gerçekten öyle mi oluyor' şeklinde şüpheli bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu şüpheden hareketle metinde şu sorulara cevap aranmıştır: Müge Anlı'nın yüzü zihnimde nasıl kurulmaktadır? Bu yüz bilincimde nasıl 'görülemez' olarak anlaşılmalıdır? Bu bağlamda Anlı'nın bilincimde anlam bulan 'yüzünün görülemezliğinin' etik bir sorumluluktan hem Ben'i hem de Başkası'mı nasıl uzak tutmaktadır? Metinde genel olarak bu sorular merkeze alınarak Levinas'ın sorumluluk etiği bağlamında fenomenolojik refleksiyon icra edilerek bir tahlil yapılmıştır.

2- Yüz'ün Felsefi Sosyolojisi

Toplumsal yaşamda 'yüzümüz'le kendimizi gösterir, başkasının ise ilk yüzünü görürüz. Bu anlamda her türlü karşılaşmaların ilk uğrağı yüzdür. Toplumsal ilişki de birinin yüzüyle karşılaşma ile başlar. "İlk olarak bedeninin en karmaşık şemasını yansıtmayı bakımından yüz, aynı zamanda toplumsal karşılaşma alanını oluşturur. İkinci olarak, estetik sunumumuzun çoğu yüzle temsil edilir. Üçüncü olarak, insanlar arasındaki iletişimi temelde mümkün kılan yine yüzdür" (Rumsey, 2004, s.22, akt. Kara, 2013, s. 77). Yüz, insanın aşkınlığına işaret eden en önemli göstergedir. Bu nedenle de Tanrı'nın emirleri insanın yüzüne (Hz. Musa örneğinde olduğu gibi) söylenmiştir. Ancak modern çağda ahlaki sorumluluklarımızın davranışlarımızda somutlaşmış, eyleme dökülmüş başka bir deyişle icra edilmiş eylemlerimizde olduğunu iddia ederiz. Oysa insanın bir Yüz'le karşılaşma anından itibaren etkileşimler bağlamında sorumluluk alanı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda fenomenolojik tartışmalarda bilişsel bir süreç gibi duran ve yönelimin nesnesi olarak somutlaşan yüz ya da 'Başkası' Levinas'ın düşüncesinde etğin başladığı ve somutlaştığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Başkası'nın somutlaşması ve üzerinde tahakküm kurulamazlık olarak yüz, dışsallığa Ben'i ya da Başkası'nı taşıyan bir kapı olarak tasvir edilebilir. Kapı bir evin, hanın ya da kalenin olsun fark etmeksizin fethedilemez, alınmaz veya işgal edilemez olandır. Oysa ev, kale ya da hane ele geçirilebilir. Bu anlamda yüz, tıpkı kapı gibi Başkası'nın tahakküm altına alamayacağı bir alan olarak Levinas'ın düşüncesinde açığa çıkmaktadır.

Başkasının yüzü bir bilgi olarak ve bir anlam olarak sahip olunamazdır. Yüz zaten her türlü anlam verme olayından önce bir anlama sahip olan şey olarak tezahür eder.... Levinas yüzü betimlerken onu bir kavram olarak değil de bir olay olarak ele alır. Bu da yüzün elle tutulur gözle görülür bütün özelliklerini geride bırakır. Yüz hiçbir konuşmaya konu edilemez, hiçbir söylem bakımından ifade edilemez olan olarak muammadır (Turan, 2015, s. 26).

Husserl'in fenomenolojisinde etik sorumluluk daha çok bilişsel bir yansıma bulurken Levinas'ta yüz Başkası ile karşılaşmanın ilk anı olarak etik bir noktanın yani sorumluluğun başlangıcıdır. Bu çalışma açısından yüzün önemi her bir Ben'i sorumlu olmaya bu anlamda ahlaki ilkelere riayet etmeye çağırmasında yatmaktadır: Başkası'nın yüz'ü Ben'i ahlaklı kılar.

Fenomenolojik araştırmalarda beden önemli bir araştırma nesnesi olarak seçilmiş (Merleau-Ponty, 2016), ve Levinas özelinde yüz merkeze alınmıştır. Levinas için etik temelde dünyanın bilincine varmak her şeyden önemlidir. Ona göre insanın bir özünden ya da Martin Heidegger'in fenomenolojisinde anlam bulan Dasein'ından bahsetmek mümkün değildir (Özdemir, 2021, s. 6). Çünkü bunlar 'aynılaştırma' operasyonunun modern terimleridir. Ona göre bir başkasının yüzü sorumluluğun başladığı alandır. Ancak yüz burada-olan gibi bir varoluş sergilemediği Levinas tarafından ısrarla altı çizilir. Başka bir deyişle yüz görülemez oluşu nedeniyle önce varlık yerine önce etik bir ilkenin varlığı zorunlu olarak ortaya çıkar. Ona göre yüz bir Başkası'na karşı bizi sorumlu olmaya ya da duyarlı olmaya iter. Bu nedenle de etik, bir Başkası'nın yüzünün somutlaşmasıyla başlar. Bu da Ben'in ahlaklı davranmasını koşutlar. Birinin yüzünü gördüğümüzde onun durumunu, hâlinin nice olduğunu genelde anlarız, hissederiz.

Çünkü yüz o kişiyi bir şekilde temsil eder. Onun yüzü ya da yüzündeki ifadeye göre bizim eylemimiz şekillenir. Kısaca etik ontolojiyi önceler.

Yüz, Başkası'nın ufkuyla karşılaşmayı gerektirir. Bu da toplumsal ilişki olarak karşımıza çıkar. Her toplumsal ilişkide iktidar bulunur ancak bu iktidar Başkası'nın yadsınması olunca artık iktidar olarak tarif edilemez. Başkası'nın yüzünün ciddiye alınmadığı bir iktidar biçiminin iktidar olmadığını dile getirir. Nitekim Levinas için Başkası Olan'dır ve bu olma durumu ilişkiyi gerekli kılmaktadır.

Başkası, bütünsel bir biçimde yadsınabilecek tek olandır ki bu da cinayettir. Başkası, öldürmek isteyebileceğim tek varlıktır. İsteyebilirim. Bununla birlikte bu iktidar, iktidarın tümüyle zıddıdır. Bu iktidarın zaferi, onun iktidar olarak yenilgisidir. Öldürme iktidarım tam da gerçekleştiği anda başkası elimden kaçıp gitmiştir. ...Yüzüne bakmamış, yüzüyle karşılaşmamışumdur. Yüzün beni onu bütünsel bir biçimde yadsımaya kıskırtan mevcudiyeti, cinayet girişiminin sonsuzluğu ve olanaksızlığı belirtir. Başkasıyla yüz yüze ilişkide olmak, öldürememektir (Levinas, 2016, s. 85).

Başkası ile kurulan her ilişki onun ve benim güvenliğimi garantilemektedir. Aksi hâlde toplu bir cinnet durumunun yaygınlaşması kaçınılmazdır. Nitekim kitle olarak ifade edilen ve kitlesel olaylar olarak yorumlanan çoğu olayda herhangi bir yüz yoktur. Bu nedenle kitlesel olayların öznesizleştiği ve kitlesel olaylara katılanların bireysel iradelerini yitirdikleri bilinmektedir. Bu bağlamda bizi ilişkide tutan, iradeli kılan tüm niteliklerimiz yüzümüzden, Başkası'nın yüzünden gelir.

Talmud'un ünlü bir yorumcusu olan Levinas (2010, s. 699), "İnsanın yüzü Tanrı'nın varoluşunun kanıtıdır" der. Başka bir deyişle yüz, varoluşu kanıtlayan cogitonun alternatifi bir nitelik sergiler. Benzer şekilde İslam'da da Allah'ın yüzüne bakabilmek, cemalini görebilmek için kişinin bu dünyada tüm sorumluluklarını eksiksiz bir şekilde yerine getirmesi inancı hâkimdir. İnsan yüzü olduğu için karşılaştığı sorumluluğa çağırır ve bir yüzü muhatap aldığı için de sorumlu olmak zorundadır. Yüzü olan zapt edilemez, tahakküm edilemezdir, çünkü çıplaktır. Yüz, dünyanın bütün somutluğu karşısında soyut ve çıplak olarak kalandır. Yüzün çıplaklığı, kültürel olan her şeyden sıyrılıp kendi kendiliğinde veriliyor olmasındadır. Bundan dolayı zaten o, bu dünyadan sayılmaz (Turan, 2015: 76). Bu anlamda kültür neredeyse her şeyi giyinik kılmış iken yüze dokunamamıştır. Yüzü giydirememiştir. Tarihsel olarak maskeler üretilmiş, çeşitli etkinliklerde bu maskeler kullanılmıştır ancak bunlar da bir yüz olarak kendisini sunmuşlardır. Böyle bir durum yüzlerin çeşitliliğine işaret eder yoksa yüzü zapt etmeye değil.

Levinas'ın yüz felsefesinde 'olmak' önemli bir kavramdır ve 'İl y a' olarak ifade edilir. Bu ifade 'genel olarak olmak', 'anonim olmak' şeklinde çevrilmektedir.

'İl y a' genel olarak olmaktır. ... İl y a'nın anonimliği temeldir. Ben adını verdiğimiz şeyin kendisi de gece tarafından istila edilmiş, kişisizleştirilmiş, soluksuz bırakılmıştır. Her şeyin ve benim yitip gitmesi, artık ortadan kaldırılamaz olana, kendimiz karar vermeksizin anonim bir şekilde ister istemez katıldığımız olmaya götürür bizi. (Levinas, 2016, s. 51)

Yüz görülemezliği nedeniyle tam olarak Il y a'nın kendini belirgin kıldığı gece gibidir. Belirli bir konumdan yoksunluk veya perspektifsizlik olarak ifade edilebilir. Yüz tam olarak anonimliğe bir işaret taşır. Il y a'nın kendisini başka bir deyişle Olma'nın kendisi yüzde ve yüz ile açığa çıkar. Ancak bu ortaya çıkış bir zamansal sonlanma ya da konuşlanma değil yanıp sönen bir ışık gibi anlardan oluşur ve bir anlıktır. Dolayısıyla Yüz'de 'varoluş' bir anlık ortaya çıkar ve kaybolur havai fişeklerin patlaması gibi. Öteki'nin yüzünün her bir patlaması, açığa çıkması Ben'in yakalanması anlamına gelip onu sorumluluğa boğar (Kınağ, 2022, s.489). Yüzde ifadeler açığa çıktıkça da Başka'nın var oluşu belirginleşir. Böylece Ben ile Öteki arasında bir köprü vazifesi görerek Ben'i sorumluluğa çağırır. Ancak sosyal dünyada bazı kurallar ile bu karşılaşma önceden biçimlendirilmiştir. Bu bağlamda hâlihazırdaki yaşam dünyamız tüm Ben ve Ötekileri sorumluluk alanından kopararak mevzuatın, kurallılığın sınırlarını çizdiği bir kapalılığa hapseder. Bu aynı zamanda aynılaştırma ya da başka bir adla totalleştirme olarak adlandırılmaktadır. Bu nedenle Levinas'ın yüzü merkeze alarak insanı sorumluluğa çağırması bir özgürleşme projesi olarak da ifade bulmaktadır.

3- Çalışmanın Yöntemine Dair: Yüz Fenomenolojik Olarak Nasıl Analiz Edilebilir?

Nitel ya da nicel araştırma süreçlerinde araştırmacı ile nesnesi arasındaki ilişki 'aynılaştırma'ya¹ yol açarak ikisi arasındaki ilişkinin tahakküme dönük bir tarza bürünmesine yol açabilmektedir. Bundan kurtulabilmeye imkân tanıyan felsefi pozisyon olarak fenomenoloji Yüz'ü incelerken onun noetik ve noematik² yönlerinin fark edilmesini sağlamaktadır. Yönelimsel bilincin şeylerin özünü bize vereceğine olan Husserlci iddiayı merkeze alan bu çalışmada 'Anlı'nın yüzü'nün anlamı keşfe çıkmıştır. Bu keşfin koşulu fenomenolojik literatürde 'epoche' olarak adlandırılrsa da bu çalışmada 'gafletten uyanış' olarak ifade edilmiştir. Anlı'nın yüzünün seçilen iki resimden hareketle ve araştırmacının yönelimsel bilincine dayalı olarak noetik ve noematik yönleri ifade edilmeye çalışılmıştır. Herhangi bir eylem hakkında konuşmak onun ikili bir yanının olduğunu ifade etmektir: Noetik ve noematik. Başka bir deyişle yönelimsel eylem bu iki unsurdan oluşur. "Noesis "nous'un faaliyetlerinin ürünü, insan varlığındaki aklın, zihnin, entelektüel yetinin eseri olan bilgiye verilen ad; "noetik ise duyumsal-ampirik olmayan, deneyime dayanmayan saf düşüncenin ürünü ya da nous'un, saf aklın faaliyetinin eseri olan kavramlardır" (Cevizci, 2002, s. 756). Basitçe ifade edersek yüz üzerine düşünme bilincin noesise ait işlemi iken; yüzün bizatihi kendisi ya da algılanması ya da yüze ait olanlar, onu gösterenler noemaya ait işlemler olarak ifade edilebilir. Başka bir deyişle yönelimsellik neticesinde Anlı'nın bilinçte algılanan yüzü noema olarak ifade edilebilirken, görüp algılanan yüze dair gerçekleştirilen tüm kavrayışlar ve adlandırmalar ise noetik olarak ifade bulur. Bu çalışmada araştırmacının yönelimsel bilinci Levinas'ın sorumluluk etiği düşüncesinden hareketle Anlı'nın yüzüne odaklanmıştır.

¹ Levinas (2016, s.137), Batı(lı) felsefesinin 'Ben' merkezli bir düşünce dünyasına sahip olduğu için ötekilerle olan tüm ilişkilerin bir aynılaştırma süreci olduğunu iddia eder

²Husserl, uzam zamansal nesnenin algısı bağlamında noetik tarafı bir nesneyi belli bir anda sadece tek bir açıdan algılamaya işaret ederek tarif eder; noematik tarafta ise aynı bakış, nesnenin 'ufuk'ları diğer bir deyişle bir nesneyi tecrübe etme şeklimizin her zaman çeşitli biçimlerle sınırlandırılmış olmasıyla tarif edilebilir" (Lewis & Staehler, 2019, s. 43)

Bu çalışma alışıldık bir nitel araştırma değildir. Transandantal fenomenolojik yöntemle dayalı olarak Müge Anlı'ya ait rasgele seçilmiş iki resimden hareketle araştırmacının bilincinde beliren anlamlar açık bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Seçilen resimler şunlardır:

Resim 1: Müge Anlı'nın iki resmi

Kaynak: atv.com.tr (Erişim tarihi: 20 Ekim 2022)

Her ne kadar Levinas yüzün fenomenolojisinin yapılamayacağını -yüz bizi sonsuzluğa açar ve sonsuzluk deneyimlenemez- söylemiş olsa da bu iddiası yerine yüzün bizi nasıl etik bir sorumluluğa çağırdığı bu çalışmada analiz edilmiştir. Dolayısıyla çalışma araştırmacının bilincinde Anlı'nın yüzünün nasıl kurulduğunun bir analizidir.

Literatürde fenomenolojik yöntem için bazı prosedürler belirlendiği bilinmektedir (Van Manen, 2016, s. 23). Ancak bu prosedürler her bir araştırmacının kendi yaklaşımı ile doğru orantılı bir pratik seti olarak ifade edilebilir. Bunlar bir tür standartlaştırma girişimidir. Bu çalışma, transandantal fenomenolojiye bağlı olması nedeniyle, yönelimsellik, noema ve noetik ile epoche kavramlarını merkeze alarak Anlı'nın yüzünün anlamı sorumluluk merkezinde ortaya koymuştur. Yönelinen nesne olarak Anlı'nın yüzü noematik ve noetik düzeyde incelenmeye çalışılmıştır. Başka bir deyişle Anlı'nın yüzünün noetik ve noematik anlamları ortaya konulmuştur. Fenomenoloji 'fenomenin bilince belirmesi' inceleyen felsefe (Lewis & Staehler, 2019, s. 16; Zahavi, 2020, s. 19; Merleau-Ponty, 2016, s. 99) olarak tanımlandığında Anlı'nın yüzünün bilinçte nasıl belirdiği bu çalışmada ortaya konulmuştur. Bu bağlamda da transandantal indirgeme ve epoche icra edilmiştir. Zihin-dünya ilişkisi bağlamında, Anlı'nın yüzü ve araştırmacının zihni arasındaki ilişkiyi tahrip etmeden analiz etmenin imkânı fenomenolojik yöntem ile mümkündür (Güloğlu, 2022, s. 172). Çalışmada Husserl'in fenomenolojik yöntemine bağlı kalmakla birlikte bir ahlak tartışması olması nedeniyle de Levinas'ın etik hakkındaki düşünceleri merkeze alınmıştır. Bu bağlamda Anlı'nın yüzünün nasıl bir sorumluluk alanı oluşturduğu bu çalışmanın açığa çıkarmaya çalıştığı temel hedeftir.

4- Müge Anlı ile Tatlı Sert Programına Dair

Yüzün fenomenolojik refleksiyona tabi tutulduğu bu çalışmada örneklem olarak seçilen Anlı'nın yüzü bağlamı içinde ele alınmaya gayret edilmiştir. Bu bağlam içinde ele alınan yüzü daha iyi anlayabilme adına Anlı'nın yürüttüğü programa dair bazı bilgileri paylaşmak gerekmektedir. 2008 yılında yayın hayatına başlayan Müge Anlı

ile Tatlı Sert programı hafta içi her gün izleyicisi ile buluşmaktadır. Bu program bir 'reality show' olarak değerlendirilebilir. Canlı olarak yayınlanan bu programda Anlı güven verme becerisini ve ikna gücünü kullanarak bazı örtülü kalmış -nispeten mahrem- olayları 'gün yüzüne' çıkarmaya çalışmaktadır. Programında Anlı, cinayetler, kaçırılma, istismar ve dolandırılma gibi birçok konuyu gündeme taşıyarak toplumsal sorunları görünür kılıp bunlara adli çözümler üretilmesinin yolunu açmaktadır. Bu olayların gerçek veya yaşanmış olduğu delillendirilerek izleyici ikna edilmektedir. Bu nedenle programı 'kurgusal olmayan reality show' olarak tanımlanmaktadır (Küçükcan, 2019). Anlı, güvenilir ünlüler arasında genel olarak ilk üçü her zaman yakalamış olup, 2022 yılında ise Celebrity Güven Endeksi'nde en ünlü ikinci güvenilir kişi olmuştur (MediaCat, 2022). Programında Anlı'nın 2021 yılına dek yaklaşık 3212 kayıp kişiyi bulduğu, 930 aileyi barıştırdığı ve 181 vakayı da çözdüğü tahmin edilmektedir. Ancak şunun altı çizilmelidir ki 2018 yılı itibarıyla Anlı'nın programında topluma suç olarak sunulan olaylardan yargılama oranı sadece %1,9'dur (Kazaz & Bayar, 2019 s.196). Dolayısıyla programda izleyiciye sunulan içeriğin gerçek bir suç olma oranı da oldukça düşüktür. Ayrıca bu rakam göstermektedir ki bir reality show programı olarak *Müge Anlı ile Tatlı Sert*'in 'olanı olduğu gibi' aktardığı söylemi bir yanılsamadır (Aksoy & Saraç, 2020, s.771). Dolayısıyla program, sıradan insanın mahremiyetini polisiye bir vaka olarak tasarlayıp sunmaktadır. Bir mahkeme formatında suçluların bulunduğu ya da aile üyeleri arasında bir arabulucu göreviyle aile üyelerinin bir araya yeniden getirildiği bir program olarak *Tatlı Sert*, bazen yıkıcı sonuçlara (intihar gibi) yol açtığı da bilinmektedir. Çünkü katılımcıların mahremiyetleri açığa çıkarıldığından programda yargılanmakta ve bunun sonucu olarak da toplumsal linçe maruz kalmaktadırlar.

Reality showlar popüler kültürün bir ürünü olarak değerlendirilmektedir. Ancak gerçek hikâyelerin reality show olarak piyasaya sürülüyor oluşu bir taraftan toplumsal yaşamın görünmez kirlerinin temizlenmesi gibi bir misyonu üstlendiği imajını vermektedir. Başka bir deyişle gizli kalmış, açığa çıkarılmamış ahlaksızlıkların, suçların tazmin edilmesini sağladığı izleyicilere aksettirilmektedir. Yani *Tatlı Sert* programının bir tür "toplumsal ahlak mahkemesi" rolü üstlendiği de açıktır (Türk & Darı, 2022, s.34). Nitekim yapılan çalışmalarda reality showların bir toplumda yaygın olan egemen söylemi meşrulaştırdığı açığa çıkarılmıştır (Türk & Darı, 2022, s. 34). Ancak diğer taraftan da bu tarz gerçek olaylara karşı toplumsal bir yabancılaşmanın da üretmesi mümkündür. Çünkü aile üzerinden işlenen ya da sunulan vakalar, insanların aileye karşı bir pozisyon almalarına ya da aileyi önemsiz görmelerine yol açabilir. Daha kötüsü ise aile içinde istismar, şiddet gibi vakaların sıradan görülmesine de imkân tanyabilir. Tüm bu olasılıklar bu programın bir özelliği olarak ifade edilebilir. Bu kısa bilgilendirmeden sonra Anlı'nın yüzünün sorumluluk etiği bağlamında araştırmacının zihninde nasıl kurulduğu ilerleyen kısımlarda dile getirilmiştir.

5- Yüz'ün Fenomenolojisi

Anlı'nın yüzünün bir fenomen olarak ele alındığı bu çalışmada resimlerdeki yüzü araştırmacı kendi deneyiminin ufku içinde ele almıştır. Bu nedenle de bundan sonraki kısımlarda zorunlu olarak birinci şahıs dili kullanılmıştır. Resimlerdeki yüzün anlamını keşfetmeye çalıştığım bu kısımda yönelimsel bilincimin yansıması olan noetik ve noematik uğrakları ifşa etmeye çalıştım. Fenomenolojik yönelimsellikte noema ve noesis iç içe geçmiştir. Ancak gafletten kurtulmaya dönük bilişsel bir çaba

(epoche), yani yönelimsel bilincim bana nesnenin kendisini nasıl veriyorsa o şekilde ele almam konusunda bilincimi diri tutmaktadır. Ancak refleksiyon, bilincime ulaşan fenomenin aynı zamanda bilincimde kuruluşunu da verir. Tam da aynı nesneye dönük bu iki farklı fakat eş anlî yönelimsellik hâli bana resimlerdeki yüzün anlamını deşifre etme konusunda destek vermektedir.

Husserl, uzam zamansal nesnenin algısı bağlamında noetik tarafı bir nesneyi belli bir anda sadece tek bir açıdan algılamama işaret ederek tarif eder; noematik tarafta ise aynı bakış, nesnenin ‘ufuk’ları diğer bir deyişle bir nesneyi tecrübe etme şeklimizin her zaman çeşitli biçimlerle sınırlandırılmış olmasıyla tarif edilebilir (Lewis & Staehler, 2019, s. 43).

Bilincimin yöneldiği hâliyle bir tarafta görüp algıladığım resimler ve bir de benim zihnimde bu gördüğüm şeye dair oluşan kavrayışlar, düşünceler yer almaktadır. Bilinç bir şeyin bilinci ise Anlı’nın yüzüne dair söylediklerim de benim bilincimde ya da yaşantımda deneyimlediklerime dair olduğunun altını çizmekte fayda vardır. “Bilinç genel olarak bir nesnenin bilinmesidir” (Hegel, 2014, s.110). Bu bağlamda da yönelimsel bilincin iki uğrağı olan noetik ve noematik kutuplar aracılığıyla Anlı’nın yüzünün mahiyetini ifade etmeye çalıştım. Daha önce yapmış olduğum bir çalışmada noema ve noesis ilişkisini şu şekilde tasvir etmişim.

Tablo 1: Noema ve noesis karşılaştırması

Noema	Noesis
Zihinsel yaşantının nesnel tarafı	Anlam
Nesne kutbu	Ben kutbu
Algılanan/görülen/karşılaşılan, içerik	Uzun uzun düşünme/tefekkür etme
Atfedilen anlam (nesneselleşmiş anlam)	Atfetme
Reel-nesnel olan	İrreal olan
Yapılandırılmış	Yapılandırıcı

Kaynak: Güloğlu, 2022, s.177.

Yapmış olduğum refleksiyon neticesinde Anlı’nın yüzünün noematik anlamlarının şu şekilde olduğunu ifade ettim: Saklanmışlık ya da görülemezlik; jest ve mimiklerin belirsizliği yani ifadesizlik ve gözlerin karartılması ya da yüzün yassılaştırılması. Yine refleksiyona dayalı olarak Anlı’nın yüzünün noetik anlamlarının da şunlar olduğunu dile getirdim: Yüzsüzleştirilmiş beden ve ses-oluş. Aşağıda bilincimde beliren bu uğraklar açık bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır.

5.1. Anlı’nın Yüzünün Noematik Deşifresi

Noematik uğrakta Anlı’nın yüzüne resimlerden hareketle baktığımda gördüğüm şeyin ‘saklanmışlık’ ya da ‘görülemezlik’ jest ve mimiklerin belirsizliği yani ifadesizlik ve gözlerin karartılması olduğudur. Başka bir deyişle Anlı’nın gözlerini içine bakmanın imkânsızlığından bahsedilebilir.

Resimdeki yüzün noematik anlamlarından birinin ‘görülemezlik’ olduğunu dile getirdim. Normal koşullarda bir yüzün bir beklenti oluşturması, bir ifade buyurması beklenir. Yani yüz bizden talep etmelidir. Resimlerdeki yüze bakınca -paradoksal

belki- tek bir talep görüyorum: Beni görmeye çalışmayın! Bu talep aslında yüzün saklanması talep etmektir. Saklanmayı talep eden yüzden sorumluluk beklemek imkânsızlaşacaktır. Bu bağlamda karşımızdaki yüz yaşayan-bedenin³ parçası olmaktan çıkıp, corper'a yani ceset'e dönüşmüş olmaktadır. Böyle bir yüz yaşayan/canlı bedenden uzaklaşmıştır. Çünkü talebi sorumluluktan kaçınmayı içermektedir. Belki programının yapısı gereği kişisellikten uzak kalınması gerekli olabilir ama programın yüzü olarak aynı zamanda hikâye anlatıcılığı yapmaya çalışmaktadır. Böyle bir durum çelişkinin kendi içinde barındırmakta olup görülemezlik talebi nedeniyle bütün yargılarını anlamsızlaştırmaktadır.

Resimdeki yüzün noematik anlamlarından bir diğeri ise ifadesizliktir. Bilincimde resimdeki yüzlerdeki ifadenin bilinemezliliği ya da anlaşılamazlığı yukarıda ifade edilen fenomenin görülemezliği ile ilgili olmakla birlikte yüzün fizyolojik olarak da yok edilişi ile ilgilidir. Muhtemelen makyözün özel bir çabası ve yoğun bir makyajı sayesinde resimlerdeki yüzün jestlerinin ve mimiklerinin saklanabilmesine yardım edilmektedir. Pürüzsüz bir görüntüde, beyazlatılmış bir çizgi olarak Ses'e çağrı yapan (Göz'e değil) dişler ile karartılmış gözler ve pembeleştirilmiş bir renkle yanaklar oluşturulmuştur. Ancak yüzde bilinçli olduğu düşünülecek bir şekilde perspektifin sıfırlandığı söylenebilir. Başka bir deyişle burundan yanaklara doğru baktığımızda görebileceğiniz bir boşluk, renklilik ya da derinlik söz konusu değildir. Bir düzlüğe bakar gibi -bozkırdan bahsetmiyorum dünyayı dümdüz olarak sunan resimleri gözünüzün önüne çağırın- bir yüzle karşı karşıya olduğumu ifade edebilirim. Derinliği olmayan bir yüzün taleplerinin nasıl bir talep olduğu sonraki kısımda tartıştım.

Resimdeki yüzün noematik anlamlarından sonuncusunun gözlerin karartılması olduğunu yazdım. Genel olarak gözünü karartmak bir işe korkusuzca atılmaya atıfta bulunur. "Gözümü karartıp şunu şunu yaptım" deriz zaman zaman. Önünü ardını düşünmeden yapılan bir faaliyettir. Oysa resimdeki yüzlerde gözün etrafının karartıldığı ve böylece göz bebeklerinin görülmesinin engellendiği bir durum ile karşılaşılıyorum. Yüz yüze ilişki aynı zamanda gözünün içine bakabilmeyi gerektirir. Oysa resimdeki yüzdeki gözlerin karartılmış olması yüzleşme imkanını ortadan kaldıran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüzün saklanması, ifadesizlik ya da yüzün yassılaştırılmışlığının, -ki "kendinden yassılmış olanı hangi kuvvet yıkacak?" der İsmet Özel, Bir Yusuf Masalı adlı şiirinde- aynı zamanda gözlerin karartılmışlığı ile de ilintili olduğu söylenebilir. Bu üç noematik anlam resimdeki yüzün bana kendini sunuş biçimidir.

5.2. Anlının Yüzünün Noetik Deşifresi

Bu uğrakta resimdeki yüzün benim deneyimimdeki tekil durumlarını ifade edeceğim. Başka bir deyişle anlam veren bilincimde resimlerdeki yüzün nasıl kurulduğunu aktaracağım. Bu kuruluş, resimdeki yüze ait düşüncelerim ya da onu benim için yapılandıran unsurlardır. Bu kısımda benim bilincimin kurduğu, anlam attığı yüz üzerinde yazmış olacağım. Bunu resimlerdeki Yüz'e benim eklediklerim olarak da ifade edilebilir. Resimlere bakınca yönelimsel bilincimde üzerine yoğunlaştığım noetik uğraklar olarak şunları söyleyebilirim: Yüzsüzleştirilmiş-beden ve ses-oluş.

³Beden fenomenolojide ikiye ayrılır: Lieb ve corper. Lieb, yaşayan beden olup bedenimiz aracılığıyla dünyayla ilişki kurduğumuzu ifade eder. Corper ise cisim, kütle ya da ceset olarak da ifade edilebilir (Barbaras, 2010, s. 22; Lewis & Staehler, 2019, s. 232; Merleau-Ponty, 2016, s. 119; Zahavi, 2020, s. 107).

Resimdeki yüzün noetik ilk uğrağını yüz-süzleştirilmiş-beden olarak ifade edebilirim. Algıma sunulduktan sonra resimdeki yüz bende yeniden kurulur. Yüz-süzleştirilmiş-beden olarak karşımızda kendisiyle konuşamayacağımız, yüzleşemeyeceğimiz, kendisinden talepte bulunamayacağımız bir beden ile karşılaştığımız kesindir. Beden fenomenoloji literatüründe algının ya da dünyanın kuruluşunun ilk aşamasıdır. Fenomenoloji ise zihin-dünya ilişkisinin nasıl kurulduğunun felsefesidir. Dolayısıyla resimde görülenin bir yüz olmadığı açıktır. Ben'i rehin almadığı gibi Ben'i sorumlu kılacak bir bakışı da söz konusu değildir. Bana çağrıda bulunan bir yüz değildir. Bu nedenle de yüz olarak kendini sunmuş olduğundan ve çağrısı olmadığından karşımızda yüz-süzleştirilmiş-beden bulunmaktadır.

Resimdeki yüzün ikinci neotik uğrağını ise ses-oluş olarak ifade etmişim. Bu ise bir taraftan yüzde en belirgin nokta olan beyaz dişler ki ağza atıfta bulunur ve yemek yemede kullanılmakla birlikte konuşmaya yani ilişki kurmaya da atıfta bulunur. Ancak yüz-süzleşmiş-beden olarak tasvir edildikten sonra “Böyle bir bedenle neden hâlâ ilişki kuruyorum?” diye bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu soruya ise onun bir ses olarak var olduğu şeklinde bir cevap verebiliyorum. Başka bir deyişle resimde ‘yüz-süzleştirilmiş bedenden’ bahsediyor olabilirim ama bir ses olarak bir varlığın da aramızda dolaştığını duyabiliyorum. Programla birlikte değerlendirildiğinde resimdeki yüzün tiz bir ses olarak bir hesap sorduğunu duyuyorum. Ses-oluş ya da sessel bir varlığın üzerimizde nasıl bir bağ kurduğu tarihsel olarak Musa'nın Sina dağındaki Yahve ile konuşması gibi de düşünülebilir. Yaptığım refleksiyon bağlamında yüz-süzleştirilmiş-bedenin ses-oluşsal varlığı onun bir güç devşirme çabası olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Peki refleksiyonumun bu uğraklarda keşfettiği anlamları ‘etik sorumluluk’ bağlamında nasıl yorumlayabiliriz? Buradan itibaren Levinasçı sorumluluk etiği bağlamında bilincimin bu uğraklarında ortaya çıkan anlamları yorumlayacağım.

6- Toplumsal Etiğe Dair Bir Tartışma

Başkası, Ben'in sonsuza açılışın güzergâhı olarak Levinas'ın düşüncesinde tasvir edilir. Ona göre ‘Başkası’nın yüzü sonsuzluğa, kendinden taşmışlığa yol açan unsurdur. Sonsuzluk fikri daima idrak edilemez bir fazlalık taşır, çünkü sonlu anlığımız böyle bir şeyi bütünüyle idrak edemez. “Sonsuz düşünürken Ben, düşündüğünden fazlasını düşünür” (Levinas, 2012d s.142). Yüz bu sonsuzluktan izler taşır ve bireyin kendinden taşır başkasına yöneliminin ana güzergâhı oluverir. Dolayısıyla Başkası ancak yüzü sayesinde Ben'e verilebilir. Çünkü yüz, “Ben'e kendini doğrudan ve aynı zamanda dışsal olarak sunabilen şeyin epifanisi”dir (Levinas, 2012d, s. 143). Sonsuzdan izler taşıyan bu Başka'nın sunumu etiğin başlangıç noktasıdır. Levinas'ın modernitenin ayınlama projesine karşı olarak geliştirdiği Yüz'ün ve bu bağlamda Başka'nın öne çıkarıldığı düşüncesinde, insana yüz sayesinde etik bir ilke yani sorumluluk zerk edilir. Çünkü yüz, Başkası'nın yüzü bir ifade belirtir ve bu ifadenin kaynağı sonsuz olanda kökleşmiştir. Sonsuza bulaşıklığı ile yüz, aynı zamanda ilahi olana ve bu anlamda da ‘emir altına alma’ ya da çağrıdır. “Bütün bunlar sonsuz fikrinden ileri gelir zira sonsuz başkasının yüzü olarak verilir, orada açığa çıkar. Sonsuz fikri sosyal ilişkidir” (Turan, 2015, s.64). Dolayısıyla yüzümüz sayesinde toplumsal ilişkileri kurarken ahlaklı olmak zorunda kalırız.

Anlı'nın yüzü sunmuş olduğu programlar göz önüne alındığında ‘açık alan’dadır.

Ancak bu alan karşılaşmalar alanı olarak sorumluluk yükleyen bir alan olmanın ötesinde sinoptik bir karakter arz ederek gözetlendiğimize işaret etmektedir. Oysa yüz, açık alanda bizleri birbirimize açan, bizleri yüzleştiren bir alandır. “Levinas için insan, kendi gerçekliğine Öteki'nin Yüz'ünde kavuşmaktadır. Zira yüz, kuşatılmaz, istila edilemez, temsil ve ikame edilemez mekânı açmaktadır” (Özdemir, 2021, s. 12). Bu yüzleşme sorumluluk temelinde olup karşılıklı olarak birbirlerine hatırlatma yapılıır. Dolayısıyla etik ilke yani sorumluluk her iki taraf için zorunlu olarak ortaya çıkar. Programında Anlı, tarafları yüzleştirmekte, bir dedektif gibi sorunlu olan ikircikli alanları tespit edip tarafların ifadelerini almakta ve olay örgüsünü -kurgusal olmadığının da altı çizilerek- etraflıca açığa çıkarmaktadır. Böylece suç tespit edilerek cezalandırılabilir hâle getirilmektedir. Ne kadar fazla olay aydınlatılırsa Anlı'nın güvenilirliği de o denli yükseldiği söylenebilir.

Noetik ve noematik analiz bağlamında denildiği gibi Anlı'nın yüzü görülemezdir. Jest ve mimiklerini seçmek oldukça zordur. Gözlerini ya da gözlerinin rengini çoğu zaman kamera vermez. Beyaz ön dişleri üst dudakının arasından ara ara görünmemiş olsa bir ağzının dahi olmadığı söylenebilir. Yüzünde kırışıkların -varsa- ya da herhangi bir çizginin olmaması porselen bir yüzle karşı karşıya olduğumuza işaret etmektedir. Özellikle noetik anlam olarak bilincimde kurulan yüzüsüzleştirilmiş-beden olarak Anlı imgesi, Anlı'nın herhangi bir şey söyleyebileceği gerçeğini ortadan kaldırmaktadır. Levinas'ın kavramları ile söylenirse Anlı söyleyendir ya da Anlı'nın söylemiş oldukları vardır. Anlı bir söylemede bulunmaz. Çünkü yüzü olanlar ancak bir şey söyleyebilir. Böylelikle Anlı, yüzünü saklayarak 'söylemiş oldukları' ile veya yüzü ile seyirciyi herhangi bir sorumluluğa sevk edememektedir. Bir ses-oluşu nedeniyle, izleyici olan Ben'in bir yüz ile karşılaşması mümkün değildir.

Noetik analiz bağlamında yüzüsüzleştirilmiş-beden, seyirciyi yaşanmış olan adi olayla doğrudan bir şekilde karşı karşıya bıraktığı için toplumdaki her bir bireyin üstlenmesi gereken sorumluluktan yani ahlaki bir duruşa sahip olmaktan onları engellemektedir. Çünkü sorumluluğu yükleyecek olan yüz bedene ilişik değildir. “Tümüyle Başka'nın tezahürü, Başka'nın bana seslendiği, çıplaklığı ve yoksunluğuyla bana bir düzeni bildirdiği yüzdür. Yüzün mevcudiyeti, bu seslenişe yanıt verme buyruğudur. ...Ben olmak, bu durumda, sorumluluktan kaçamamak demektir” (Levinas, 2016, s. 139). Bu, başka bir deyişle yüzleşme imkânı tanımadığından, topluca, toplumca sorumluluğa sırt dönmek anlamına gelmektedir. Çünkü Anlı'nın yüzünün görülemezliği ve sadece söylüyor oluşu nedeniyle bizleri 'daha iyi' olan etrafında bir araya getirmesi Levinasçı etik çerçevesinde mümkün değildir. Çünkü bir yüzü yoktur.

Michel Ende'nin *Bitmeyecek Öykü* (2013, s.131) adlı kitabında 'Anahtarsız Kapı'dan içeri girince bir ses Atreju'nün kulaklarında yankılanır. Yürüdükçe bu sesin bir şarkıya dönüştüğünü duyar. Sesi duyan Atreju 'Seni göremiyorum, oysa çok isterdim görmeyi?' diye bağırır. Bu soruya cevap olarak Uyulala (ses) şöyle yanıt verir.

“Hiç olmuş değil ki
Birinin gördüğü beni.
Göremezsin sen de.
Ama ben buradayım gene de”

Uyulala, görünmeyen ancak ses olarak duyumsanıp konuşulabilen fantastik bilgi bir varlıktır. Kimsenin göremediğini görür; duyamadığını duyar. Öyle ki Atreju, Uyulala'dan Çocuk İmparatoriçenin hasta olduğunu ve bu hastalığını nasıl tedavi edileceğini öğrenir. Bu hikâyedeki Uyulala gibi Anlı'nın da sessel bir varlık olduğundan bir tür ses-oluşundan gerçekleştirdiğim refleksiyon sonucunda bahsetmiştim. Örneğin maske takmış bir insanın bir yüzü vardır ve ancak yüzü olduğu içindir ki maske takabilir. Yani bir amaç doğrultusunda kendisini maskeleydiğinden bahsedilebilir. Ancak yüzü süzleşmiş-beden olarak resimdeki yüz maskeli bir yüz değildir. O sadece bir ses-oluşa sahiptir ve bu nedenle de sürekli söyleyen konumundadır. İnsanlara ne yapması gerektiğini sürekli söyleyen bir ses-oluş.

Fenomenolojik refleksiyon uyarınca 'ses-oluş' Levinas'ın düşüncesinde bir anlam bulmaktadır. O, 'söylenen' ile 'söyleme' arasında bir ayrım yapar. Levinas, yüzün etik bir sorumluluk yüklediği bu anlamda bizleri başkasının kutsiyetine çağırdığını iddia etmektedir. "Sorumluluğu başkasından sorumluluk olarak, dolayısıyla da benim işim olmayan veya hatta benimle ilgili olmayan şeyden sorumluluk olarak anlıyorum" (Levinas, 2016, s. 330). Levinas, sorumluluğa öncelik vermesi ile aslında toplumsal ilişkinin doğasını da açığa çıkarır. Toplumsal yaşam birbirimizden sorumlu olduğumuz bir dünyada olmaktadır. Bu açıdan bir toplumsal sorumluluk örneği olarak adı olayları ortaya çıkaran Anlı'nın *Tatlı Sert* adlı programı önemli bir işleve sahip olduğu öne sürülebilir. Ancak Levinasçı düşüncede öteki benden sorumlu tutulmamamı istediğinden programın gerçekte toplumsal yozlaşmaya yol açtığı da ifade edilebilir. Çünkü bir eylem onunla karşılaşan tüm tekil benleri sorumlu kılması Levinasçı düşüncede egemendir. Oysa Anlı'nın programı bir tür kefaret olarak yorumlanabilir. Program esnasında yüzünün görülemezliği ve ses-oluş olarak var olan Anlı'nın yüzü sorumluluk üstlenemediği gibi diğer Ben'lerin de sorumluluk almalarını engellemektedir. Oysa "sorumluluk yalnızca benim üzerime düşen ve insan olarak reddedemeyeceğim bir şeydir. Bu yük, biricik olana ait en üst düzeyde haysiyettir (Levinas, 2016, s.334). Dolayısıyla Anlı'nın *Tatlı Sert* adlı programında yaptığı şey Ben'i biricik kılan sorumluluk üstlenme haysiyetini elinden aldığı öne sürülebilir. Ancak tekil bir Ben'in ya da bizzat Ben'im bir sorumluluk üstlenemiyor oluşumdan daha öte sorumluluğa yönelik toplumsal bir sırt dönüş ürettiği de aşıkardır.

Levinas'ın düşüncesinde sorumluluğun ortaya çıkışı Öteki ve Ben arasındaki ilişkinin bir türü olarak yorumlanır ve ayrıca sorumluluğu söyleme ve söylenen şeklinde geliştirdiği ayrımla analiz etmeye çalışır. Modern dünyada 'aynı'nın dil aracılığıyla Öteki'yi biçimlendirmektedir. Dil felsefesi üzerinden Levinas, 'söyleme' ve 'söylenen' arasında bir ayrım yapar. Söyleme etik bir açıklığa çağrı iken yani Ben'e sorumluluk yüklerken; söylenen ontolojik bir kapalılığa -Aynı'nın tahakkümüne-bizleri çekmektedir.

"Bir söylenen olmaksızın söyleme nedir?" diye sorduğumda bu soruyu ortaya koyuyorum. Söyleme, sergileme/maruz kalma olduğu ölçüde etik içtenliktir... Söyleme içtenliğin kendini sergileyişini mümkün kulan şeydir; kendisi için hiçbir şeyi alıkoymaksızın her şeyi verme biçimidir bu. Dil söyleme olduğunda başkasına etik bir açıklıktır, sabit bir özdeşliğe veya eşzamanlı mevcudiyete indirgenen söylenen olduğunda ise başkasına

ontolojik bir kapalıdır (Levinas, 2012b, s.54).

Söyleme ve söylenen ilişkisi açısından Yüz'ü olan bir varlığın bizi ancak sorumlu kılacağı iddia edilebilir. Ancak yapılan refleksiyon dolayımında Anlı'nın yüzünün görülemezliği ya da ses-oluşu onun bir söyleme ediminde bulunmadığı aksine sürekli olarak söylediği açıktır. Anlı'nın yüzü, bir türlü görülemeyen, bir şey söyleme'diği için bir öteki olarak seyirciyi ya da bu tartışmaya intikal eden kişileri sorumluluğa dâhil edemez. Aksi bir şekilde yapılan kötülüklerin bizleri sorumlu kılmadığı düşüncesinin pekişmesi nedeniyle Anlı'nın yüzü kötülüğü sıradanlaştırır. Buna ek olarak Anlı'nın yüzünün görülemezliği aynı zamanda programa katılan -kötülerin- de yüzden arınmalarına da yol açtığı açıktır. Levinasçı anlamda yüz silinebilir de (Taş, 2017, s.14). Yassılaştırmış bir yüz, yani yüzleştirilmiş-beden ve söyleyen bir ses-oluş ile Anlı'nın yüzü sürekli bir 'söylenen' üretmesi nedeniyle ontolojik bir kapalıya doğru evrilen bir süreç üretir. Bu kapalılık aynılaştırıcı bir pratik olarak yüzün sınırsız bir yeniden üretimini de sağlamaktadır. Bu kapalılık öyle bir hâl arz etmektedir ki programın içeriğine üzümlük öfkelenenler ile programın akışına kendilerini kaptıranları aynı çizgiye çekip ikisini de aynılaştırmaktadır.

Levinas düşüncesi bağlamında ifade edersek bilinç özdeşlik ağlarına takılıp kalmıştır. Bilincin özdeşlik ağlarında neşvünema bulan ben (ego) merkezli toplumda, aynı tip sosyalleşme etkinliği çerçevesinde, farklılıklara dair kayıtsız ilişkiler ağı kurulmuştur. Bu ilişki tarzında tümüyle özgür olmakla tanımlanan ben, kendi varlığını korumak için yabancı olarak etiketlediği Öteki'ni defedilmesi ya da mücadele edilmesi gereken bir unsur olarak yorumlamaktadır (Özdemir, 2021, s.121).

Bu kapalılık sayesinde programın etik boyutu, sorgulanmaksızın yeniden üretilen ve eleştirilemez bir hâl almaktadır. Bir aynılaştırma projesi olarak Müge Anlı ile Tatlı Sert programı kendisiyle çelişik bir karakter arz etmektedir. Açmayı, gizemi çözmeyi amaçlarken, yüzün saklanmasıyla nedeniyle sorumluluk yüklemeyi başaramadığından yani etik bir çağrı, faaliyet yapmadığından kendi üzerine kapanmaya yol açmaktadır. Bu kapsamda söylenenlerden oluşan bir ilişki formatı üretmesi nedeniyle izleyicisi ya da etkilenen, karşılaşan herhangi biri ahlaki bir sorumluluk üstlenmeyi düşünmemektedir.

Levinas (2012c, s.66) Yüz'den basitçe "beni ilgilendiren şey" olarak bahseder. Bu yüz beni sorumlu olmaya davet eder. Dolayısıyla Anlı, yüzüz-beden ve sadece ses-oluşuyla, izleyiciyi bir sorumluluğa davet etmektedir. Bu sorumluluk katılımcılarının yaptığı kural dışılığın bir tür tazmini olarak ortaya çıkmaktadır. Anlı, bizleri tazmin etmeye davet eder ve yüzüyle bizi buna çağırır. Bu çağrı insani bir çağrı değil aslında kötülükleri çoğaltacak bir savaşa çağrıdır. Ancak Anlı'nın bu çağrısı Ben'in iradesinin bir yansıması olarak değil de Anlı tarafından ele geçirilmiş ve düşünemez kılınmış kişilere yöneliktir. Az önce yazıldığı gibi program kendi içinde kısır bir döngü, bir aynılaştırma operasyonu icra etmektedir. Dolayısıyla tazmin edenle tazminat ödeyen arasındaki fark ortadan kalkmaktadır.

Öteki bana nazar etse de etmese de 'bana bakar'; ona karşılık vermek zorundayımdır. Böylece ben, bir başkasında Ben'i /beni ilgilendiren şeye yüz diyorum: Yüz, portresindeki şehrenin ardında, terk edilmişliğini, savunmasızlığını ve ölümlülüğünü ve -sanki dünyada, nasıl sevgili

biricikse, öyle biricikmiş gibi- kadim sorumluluğuma yaptığı çağrıyla hatırlatır bana. Bu, yakınının yüz'ünden gelen bir çağrıdır: Etik aciliyeti içerisinde 'celbedilen Ben'in kendine karşı yükümlülüklerini erteleyen ya da iptal eden ve ötekinin ölümüyle ilgilenmenin Ben için, Ben'in kendisiyle ilgilenmesinden daha önemli olduğu bir çağrı (Levinas, 2012c, s.66).

Görüldüğü gibi yüzün çağrısı peygamberce bir çağrıdır. Oysa Anlı'nın yüzünün kapanıklığı, yassılaştırmışlığı böyle bir çağrıya çıkmayı imkânsız kılmaktadır. Başka bir deyişle Anlı'nın yüzünün noetik uğraklardaki bendeki anlamları seyircinin 'söylenen'e yoğun bir maruz kalış ile sonuçlanır. Bu nedenle de kötülere ortaya çıkarmaya dönük yapılmış bir eylemden söz etmek imkânsızlaşır. Çünkü beni sorumluluk altına alan, Ben'i rehin alan herhangi bir karşılaşma gerçekleşmemektedir. Bunun olası bir sonucu olarak ise adaletin - kötüler için hâlâ geç geleceği inancının tahkim edilmesidir.

Sonsuzluk fikri diğer fikirler gibi bir var olana işaret etmez. Bu nedenle Levinas için sonsuz 'mutlak başka' olup sosyal ilişkide kendisini açığa çıkarır. Bu açığa çıkma sürecinde Ben Başka'sıyla kurduğu ilişki neticesinde adaletli olmaya başka bir deyişle 'öldürmeyeceksin' emrine boyun eğer. "Yüz, bir varlığın bizi haber kipinde değil de emir kipinde etkilemesidir; bu yüzdendir ki tüm kategorilerin dışındadır o" (Levinas, 201e, s.291). Bu nedenle de sosyal ilişki ve onda açığa çıkan sonsuzluk fikri bizi zorunlu olarak adil olmaya, başkasına karşı sorumlu davranmaya iter. Bu zorlama, maruz kalma ise ancak Başka'sının yüzünde hayat bulur (Levinas, 2012d, s.143). Bu bağlamda yüz adalet talebinin başlangıç noktasıdır. Bu düşüncelerden hareketle Anlı'nın yüzü 'suçlular için adalet' söylemini gerçekten üretmekte midir? Bu sorudan yola çıkıldığında Anlı'nın yüzünün görülemediği -jest ve mimiklerinin kaybedilmiş olması- onu yüzü olan biri olarak görmeyi zorlaştırmaktadır. Bu nedenle de Anlı'nın yüzü bir Söyleme'de bulunamamakta çünkü o bir yüz-süz-bedendir. Ancak Anlı, birçok şey söylemektedir. Anlı, söylenmiş olanlardan oluşan bir icra faaliyetine giriştiğinde ise iktidar alanı üretmektedir. Mevcut iktidar söylemini de meşrulaştırmaktadır. Böylelikle modern dünyanın Kartezyen gelenekle birlikte oluşturduğu Aynı'nın egemenliği söylemi bir kez daha vücut bulmaktadır.

Anlı'nın sahip olduğu yüzün noetik ve noematik anlamlarından hareketle programında üretmiş olduğu söylenenler, Başkası'nı Aynı'nın egemenliğine alarak ötekini öncelendiği, önemsendiği ya da ötekine duyarlı olan bir etik imkânını ortadan kaldırdığı söylenebilir. Bu bağlamda insanları dolandıran dolandırıcının ahlaksızlığına bir çözüm üretilememektedir. Dolayısıyla bin yıl da sürse dahi bu program, yeni ahlaksızlık örnekleriyle her geçen gün yeniden karşılaşacağız. Adaleti ya da kefareti sağlamayı amaçlayan bir program olarak *Müge Anlı ile Tatlı Sert*, toplumsal olarak ailelerin içlerinde kapalı hâlde olan şiddet ögesinin gerçekte bir sağaltımını yapamamaktadır. Çünkü yüz-süzleştirilmiş-bedenin adalete herhangi bir çağrısı olamaz. Bu bağlamda Anlı'nın yüzü ile temsil ettiği anlam dünyası -tam tersi bir etki yaparak- ötekini sömürmenin yeniden meşrulaştırılmasını sağladığı söylenebilir.

Tatlı Sert adlı programda resimlerden hareketle söylenen yüz-süzleştirilmiş-beden olarak Anlı, yüzünün görülemezliği, ses-oluşu böylece onun Gygesvari özgürlüğü cebri bir unsur olarak Ben'i tehdit etmektedir. Başka bir deyişle yüz-süz-beden-oluş'un verdiği muazzam güç (Gyges misali) aynı zamanda ötekini sömürsünü kolaylaştırmaktadır. Çünkü sadece Söylenen'ler ile Öteki'yi, Başka'yı kendi iktidarı

altına almaktadır. Bunun öldürmekten herhangi bir farkı söz konusu değildir, çünkü ölen kişinin yüzünün ifadesizliği ile Anlı'yı duyup onun yüzünü arayanların ifadeleri aynıdır. Oysa adaletsizlikleri açığa çıkarmalı, Ben'i sorumluluk altına almalydı. Ancak istibdadı 'söylenen'lerle adalet arayışı yerini 'saçma'ya bırakmaktadır.

Yüz ile ben sorumluluk altına alınır. Başka bir deyişle Ben iktidar sahibi olmak yerine aksine Başkası tarafından sorgulanan, kendisinden talepte bulunulandır. Bu bağlamda *Tatlı Sert* programı ile toplumsal sorumluluk gösterisi, bir sorumluluk olarak değil aksine tekil kişilerin sorumluluk üstlenmelerinin önüne geçilerek ötekinin aynılaştırılması süreci meşrulaştırılmaktadır.

(Ben) Başkası'na yanıt verme mecburiyetinde bulunmasıdır. Buradan itibaren ben, bilginin ben'i değil, sorumluluğun ben'i olacaktır. Sorumluluğun ben'i özerk değil, yaderktir; çünkü o dışardan sorgulanmayla meydana gelir. Dışardan sorgulanma, başkasının kendi başına anlam ifade eden yüzünün beni sorgulamasıdır, yüz yüze ilişkide benim kendi kendimi sorgular hâle gelmemdir (Direk, 2016, s.23).

Görüldüğü gibi izleyicinin ciddi bir olay karşısında dahi sorumluluktan kaçındığı ve aslında tahakküm altına alınmasına hizmet eden bir program ile karşı karşıya olduğu açıktır. Bu bağlamda Anlı'nın yüzünün bir başka ile karşılaşmaya imkân tanımadığı söylenebilir.

Levinas için yüzün bizi zorunlu olarak başkasıyla toplumsal ilişkiye zorlayan bir yanı vardır. Eğer birinin yüzüyle bir karşılaşma gerçekleşmiyorsa ortada bir yüz yoksa 'öldürmeyeceksin' emri geçersizleşmektedir. Anlı'nın ses-oluşu ya da yüzüzleştirilmiş-beden-oluşu Levinasçı düşünce bağlamında en iyi ihtimalle tam bir kayıtsızlık hâli olur ki Levinas'a göre yüz başkasını öldürmememizi emreder. Bu bağlamda programın yüzü olan Anlı'nın yüzüzleştirilmiş-beden oluşu toplumsal ahlak açısından oldukça riskli olup topyekûn bir cinnete çağrı olarak ifade edilebilir. Programa katılanların suçlarının keşfine odaklanan programda 'konuşanlar' 'hiçbir yere' konuşmaktadırlar. Bir tür gece imiş gibi perspektifsizliğin içinde konuşulmakta ve bu konuşmanın müsebbibi olarak Anlı'nın yüzüz-bedenliliği gösterilebilir. Bu nedenle karşılaşma her ne kadar tarafları bir araya getirme şeklinde yapılıyor gibi görünse de *Tatlı Sert* programında herhangi bir karşılaşma imkânsızdır. Çünkü zaten öldürmüşlerdir ve yüzlerine baktıkları bir başkası ortada yoktur.

7- Sonuç

Maide süresi 32. ayette Allah (c.c.), "Kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur" demektedir. Başka bir deyişle her birimiz ötekinden sorumluyuz. Hem ötekini 'öldürmemekle' hem de ötekini 'kurtarmakla'. Levinas'ın Yahudi dini geleneklerine bağlı felsefesi, ben ve başkası arasındaki ilişkiyi yeniden yorumlama açısından modern dünyanın ahlaki yozluğuna bir meydan okuma olarak yorumlanabilir. Başkasının merkeze alındığı bir düşünceden hareketle sorumlu öznelere oluşan bir toplumsal ilişki olarak dünyayı ve insan yaşamını anlayan Levinas, bizleri sorumluluğa taşıyan aşkınlığın Yüz'de belirlediğini belirtir. Bu beliriş, bu deneyimi yaşayan kişiyi sorumlu kılar. Modern dünyanın her türlü kötülüğü karşısında birlikte yoğrulduğumuz iyilik ancak 'yüzün görülme'siyle ortaya çıkarılabilir. Bu çalışmada da toplumsal yaşam için

gerekli olan etik bir ilke olan sorumluluğun altı çizilmeye çalışılmıştır. Başka bir deyişle her geçen gün gençlerimizin, çocuklarımızın sorumluluk sahibi olmadıklarından yakındığımız bu zamanda sorumluluğun nasıl görülmesi gerektiği *Müge Anlı ile Tatlı Sert* programında sunulan Anlı'nın yüzü üzerinden tartışmaya açılmıştır.

Rasgele olarak seçilen iki adet resmin fenomenolojik refleksiyona tabi tutularak noetik ve noematik anlamları keşfedilmiştir. Bu bağlamda Anlı'nın yüzünün noematik anlamları 'saklanmışlık ya da görülemezlik; jest ve mimiklerin belirsizliği yani ifadesizlik ve gözlerin karartılması'; noetik anlamları ise 'yüzsüzleştirilmiş beden ve ses-oluş' olarak keşfedildi. Bu anlamlardan hareketle programına yönelik bir değerlendirme ile Anlı'nın yüzünün etik bir çağrıda bulunmadığı ifade edildi. Anlı'nın *Tatlı Sert* programı yüzüne dönük refleksiyonum uyarınca görülemezlik taşıdığı vurgulanmıştır. Bunun yansıması olarak da onun yüzsüzleştirilmiş-beden olarak bilincimde anlam taşıdığını da ifade ettim.

Levinas'ın felsefi düşüncesinde yüz, toplumsal ilişkinin başlangıç noktası olarak kabul edilmiş olup Başka'nın Ben'e sorumluluk yüklemesi olarak ifade edilmiştir. Buna gerekçe olarak da Yüz'ün sonsuzla bir temasının olduğu gösterilmiştir. Aşkın olanla Ben'in teması ancak yüz aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu bağlamda yüz insanı etik açıdan 'sorumlu' kılmaktadır. Başkası tarafından sorumluluk yüklenen Ben, bu bağlamda bencilce arzularının peşinden koşmak yerine diğerkâm bir şekilde eylemeye gark olmaktadır. Nihai olarak Anlı'nın toplumda ahlaki yozlaşmaya çanak tuttuğu ve Levinas'ın bahsettiği aynılaştırma projesine destek verdiği ve Öteki'yi dışlamayı meşrulaştırdığını dile getirdim. Anlı'nın programında ses olarak var oluşu, onun komutlar veren ve bir kitleyi şekillendirmek isteyen ajitatör seviyesine inmesiyle sonuçlanmaktadır. Toplumsal ahlakın zedelenmesine çanak tutan program ve Anlı'nın yüzü gerçekleri yansıttığını ilan ederek izleyicisi yanıltılmaktadır. Bu tarz programların dilinin ve çıktılarının iyi analiz edilerek toplumsal ahlaka olan etkisini gün yüzüne çıkaracak yeni çalışmaların yapılması gerekmektedir. Böylece ahlaki eylemlerimizin bizi 'iyi yaşam'a ya da ahlaki yaşama (sittlichkeit) taşıdığı yeni bir toplumsal örgütlenmenin imkânını üretmeyi başarabiliriz.

MAKALE BİLGİ FORMU

Yazar(lar)ın Katkıları: Yazar çalışmaya %100 katkı sunmuştur.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kar amacı gütmeyen sektörden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: "Yüz'ün Fenomenolojisi ve Etik: Müge Anlı Örneği" başlıklı çalışma etik kurul onayı gerektirmemektedir. Yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulduğu, toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmadığı yazar tarafından beyan edilmiştir.

Kaynakça

- Barbaras, R. (2010). "Neden hâlâ Husserl". Şan, E. (Çev.). *Baykuş (Husserl Özel Sayısı)* 6, 14-28.
- Cevzici, A. (2002). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Direk, Z. (2016). Sunuş. Direk, Z. & Gökbaran, E. (Haz.). *Sonsuza tanıklık*. (ss.7-40). İstanbul: Metis Yayınları
- Gözel, Ö. (2012). Levinas'ta etik indirgeme. Gözel, Ö. (Haz.). *Levinas*. (ss.373- 405) İstanbul: Say Yayınları. İstanbul.
- Güloğlu, M. F. (2022). Mülteciliğe tutulmak: Fenomenolojik bir düşünüm. Başkan, B. & Kula, M. E. (Ed.). *Uluslararası göç ve mültecilik* (ss.165-197-4). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Hegel, G. W. F. (2014). *Tinin fenomenolojisi*. Yardımlı, A. (Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.
- Kara, Z. (2013). *Toplumla 'Yüzleşme':Yüz nakli üzerine fenomenolojik bir çözümleme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kazaz, M. & Bayar, S. (2019). Haber tartışma programlarının bir türü olarak haber mahkemeleri programlarının analizi: ATV, Tv8, Star Tv örneği. *Selçuk İletişim*. 12 (1),189-198.
- Kınağ, M. (2022). Emmanuel Levinas düşüncesinde dört Talmud okuması bağlamında başka olarak tanrı. Altuncu, A. (Ed.). *Tarihten günümüze Yahudilik* (ss.469-498). Ankara: İlahiyat Yayınları.
- Levinas, E. (2012a). Max Picard ve Yüz. *MonoKL*, 8-9, 699-702
- Levinas, E. (2012b). Emmanuel Levinas ile söyleşi: Fenomenolojiden Etiğe. Gözel, Ö. (Haz.). *Levinas*. (ss. 35-60). İstanbul: Say Yayınları.
- Levinas, E. (2012c). Emmanuel Levinas ile söyleşi: Öteki ütopya ve adalet. Gözel, Ö. (Haz.). *Levinas*. (ss. 61-74). İstanbul: Say Yayınları.
- Levinas, E. (2012d). Felsefe ve sonsuz fikri. Gözel, Ö. (Haz.). *Levinas*. (ss. 133-150). İstanbul: Say Yayınları.
- Levinas, E. (2012e). Özgürlük ve buyruk. Gözel, Ö. (Haz.). *Levinas*. (ss. 281-294). İstanbul: Say Yayınları.
- Levinas, E. (2016). *Sonsuza tanıklık: Emmanuel Levinas'tan seçmeler*. Zeynep Direk, Z. & Erdem G. (Haz.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Levinas, E. (2020). *Tanrı, ölüm ve zaman*. Ergüden, I. (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lewis, M. & Staehler, T. (2019). *Fenomenoloji*. Kaplan, O. B., Demirhan, M., Türkan, M., Şahankaya, N. & Gürsoy, M. B. (Çev.). Ankara: Fol Yayınları.
- MediaCat. (2022 7 Kasım). Türkiye'nin en güvenilen ünlüleri. *MediCat*. <https://mediacat.com/turkiyenin-en-guvenilen-unluleri-2022/>. Erişim tarihi:14/11/2022.
- Merleau-Ponty, M. (2016). *Algının fenomenolojisi*. Sarıkartal, E. & Hacımuratoğlu, E. (Çev.). İstanbul: İthaki.
- Özdemir, Ş. (2021). Gazali ve Levinas felsefelerinde yüzleşme ahlakı. (Yayınlanmamış doktora tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
- Taş, T. (2017). Ötekinin imgesiyle karşılaşma ve izleyicinin etik sorumluluğu: Alan

- Kurdi imgesi üzerine eleştirel düşünceler. *Mülkiye Dergisi*. 41(4), 3-28.
- Türk, G. D. & Darı, A. B. (2022). Reality programlarda otorite ve itaat sınırlarında dönüşen mahremiyet. Mustafa, S. N. & Bostan, M. (Ed.). *Global ekran ve kültür*. (ss. 33-71). İstanbul:Kriter Yayınevi.
- Turan, H. (2015). Levinas'ta fenomenoloji ve başkalık. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Küçükcan, Ö. U. (2019). Şiddetin ve suçun kamusallaşması: Reality showlar ve toplumsal etkileri. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*. 34, 162-182.
- Van Manen, M. (2016). *Phenomenology of practice: Meaning-giving methods in phenomenological research and writing*. London and New York: Routledge.
- Zahavi, D. (2020). *Fenomenoloji: İlk temeller*. Bayazıt, S. (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Extended Abstract

Face's Phenomenology and Ethics: The Case of Muge Anlı

Mehmet Fatih GÜLOĞLU

Introduction

In the thought of Emmanuel Levinas, who studied the face, the face is defined as invisible. Can this invisibility lead us to evil? Levinas' answer to this question is that such a thing will not happen when responsibility is assumed. But if the responsibility doesn't fall on us, Gyges' story is one that can happen to anyone. This paradoxical situation is discussed in this study through the face of Müge Anlı. In other words, "Does Anlı's face on the screen – two of her pictures were used in this work – call us to take responsibility against evils? Or does Anlı's face display heroism causing us to avoid responsibilities and make any evildoer unaccountable?" This question forms the background of this study.

The program Müge Anlı and Tatlı Sert has been broadcast on television for many years and appeals to a large audience. In her program, it is seen that Anlı contributes to social justice by solving some common events and bringing criminals to justice. However, considering Gyges' story, the dubious question arises: 'Does it really happen? Based on this doubt, the answers to the following questions were sought in the text: How is Müge Anlı's face formed in my mind? How is this face understood as 'invisible' in my consciousness? Thus, how does Anlı's "invisibility of her face", which makes sense in my consciousness, keeps both me and others away from an ethical responsibility? In the text, these questions were generally focused and an analysis was made by performing phenomenological reflection in the context of Levinas's ethics of responsibility.

Method

Phenomenology, which is one of the qualitative research methods, allows us to realize the noetic and noematic aspects of the face while examining it. In this study, which centers on the Husserlian claim that intentional consciousness will give us the essence of things, the meaning of 'Anlı's face' has been explored. The noetic and noematic aspects of Anlı's face are expressed via analysis of two randomly selected pictures, based on the intentional consciousness of the researcher. Intentional action consists of noetic and noematic stages (Cevizci, 2002, p. 756). While reflection on the face is the noesis operations of consciousness; the face itself or its perception, or those

belonging to the face, those that show it, can be expressed as operations belonging to the noema. In other words, as a result of intentionality, Anlı's face perceived in consciousness was expressed as noema. All the understandings and namings about the seen and perceived face are expressed noetic.

Since this study is connected to transcendental phenomenology, the meaning of Anlı's face is revealed in the center of responsibility by focusing the concepts of intentionality, noema and noetics and epoche. Phenomenology is the philosophy that studies the emergence of the phenomenon into consciousness (Lewis and Staehler, 2019, p. 16; Zahavi, 2020, p. 19; Merleau-Ponty, 2016, p. 99). In this study, it is revealed how Anlı's face appears in consciousness. In this context, what kind of a field of responsibility Anlı's face constitutes is the main objective of this study.

The Phenomenology of the Face:

As a result of my reflection, I stated that the noematic meanings of Anlı's face are as follows: hiddenness or invisibility; the ambiguity of gestures and facial expressions, that is, expressionlessness; and darkening of the eyes or flattening of the face. I stated that their noetic meanings are as follows: faceless-body and sound-becoming.

A Discussion on Social Ethics

In the context of noetic analysis, the faceless-body prevents the audience from having a moral stance, that is, the responsibility that each individual in the society must assume. Because the face that will bear the responsibility is not related to the body. "The complete manifestation of the other is the face in which the Other calls out to me, in its nakedness and deprivation announcing an order to me. The presence of the face is the command to respond to this call. Being me, in this case, means not being able to escape responsibility" (Levinas, 2016, p. 139). Since this confrontation does not allow the possibility, it means collectively turning our backs on responsibility as a society. Because it is not possible within the framework of Levinasian ethics for Anlı to bring us together around the 'better' because of the invisibility of her face and the fact that she only says it. Because she doesn't have a face.

Conclusion

In Levinas's philosophical thought, the face was accepted as the starting point of the social relationship and was expressed as the Other's attribution of responsibility to the Self. As a justification for this, it has been shown that the face has a contact with the infinity. The contact of the self with the transcendent is realized only through the face. In this context, the face makes people ethically 'responsible'. In this context, the self, who is held responsible by another person, is forced to act altruistically instead of chasing after selfish desires. Ultimately, I expressed that Anlı fosters moral corruption in society, supports the homogenization project that Levinas mentioned, and legitimizes the exclusion of the Other. Anlı's presence as a voice in her program results in her descending to the level of an agitator who gives commands and wants to shape an audience. The program and Anlı's face, which contributes to the damage of social morality, misleads its viewers by declaring that it reflects the truth. It is necessary to analyze the language and outputs of such programs and to conduct new studies that will reveal their impact on social morality. In this way, we can succeed in producing the possibility of a new social organization in which our moral actions carry us to the 'good life' or moral life (*sittlichkeit*).